

TOIT, Stephanus J. du (Dal Josafat 9 oktober 1847 – Dal Josafat 28 mei 1911).

Was een van de meest geniale en van de meest controversiële figuren in de geschiedenis van het Afrikanerdom. Als een van de weinige Afrikaners die tijdens de 19de eeuw Vlaanderen bezocht en contacten onderhield met de V.B., heeft Du Toit in belangrijke mate de inhoud en het romantisch karakter van de Vlaamse Boerensympathie gestalte gegeven.

Na beëindiging in 1872 van zijn theologische studies te Stellenbosch, stond hij van 1875 tot eind 1881 als predikant van de Neder-Duitse Gereformeerde Kerk aan het hoofd van de 'gemeente' Noorder-Paarl.

Du Toit was de vader van de Eerste Afrikaanse Taalbeweging en de ziel van het door hem op 14 augustus 1875 gestichte Genoot-schap van Regte Afrikaners (GRA), dat ijverde voor de erkenning van de Afrikaanse volkstaal als schrijftaal naast het Nederlands en aan de basis lag van de officiële erkenning van het Afrikaans als ambtelijke taal in 1925. In 1876 richtte Du Toit *Die Afrikaanse Patriot* op, het eerste dagblad in het Afrikaans, en tot 1882 was hij er de eerste redacteur van. Op politiek vlak streefde het GRA naar een Verenigd Zuid-Afrika voor alle Afrikaanssprekenden. Daartoe stichtte Du Toit in 1879 de Afrikanerbond. In 1879 reisde hij voor de eerste maal naar Europa, waar hij kennismaakte met de invloedrijke Nederlandse theoloog en staatsman Abraham Kuyper.

Na de eerste Britse annexatie van Transvaal, in Vlaanderen de gebruikelijke naam voor de Zuid-Afrikaansche Republiek (ZAR), steunde Du Toit de Boeren van Transvaal tegen de Engelsen en droeg zo bij tot het uitbreken van de Eerste Anglo-Boerenoorlog (1880-1881). Mede daarom werd hij door de pas verkozen Transvaalse president S.J.P. Kruger aangezocht om superintendent (dit wil zeggen hoofdbestuurder) van het onderwijsdepartement in de ZAR te worden, functie die hij op 10 maart 1882 aanvaardde. De ambitieuze Du Toit wist spoedig het vertrouwen te winnen van Kruger, die hem in 1883 benoemde tot lid van de Derde Transvaalse Deputatie; weldra ontpopte Du Toit zich als Krugers dauphin.

Tijdens het bezoek van de Deputatie aan Antwerpen sloot Du Toit vriendschap met Julius de Geyter. Die relatie leidde vooral in de jaren 1884-1889 tot een relatief drukke briefwisseling, waardoor de eerste bescheiden culturele betrekkingen tussen Vlaanderen en Zuid-Afrika op gang kwamen. Du Toit bezorgde De Geyter een gratis abonnement op *Die Afrikaanse Patriot* en *Die Republikein*. Op zijn beurt zond De Geyter een aantal teksten naar beide

bladen die dan door toedoen van Du Toit werden opgenomen. Al met al bleef de invloed van de Vlaamse Boerensympathie op de Afrikaanse Taalbeweging zeer miniem. De impact van Du Toit op de Vlaamse Boerensympathie daarentegen was aanzienlijk. De Geyter nam uit de hem toegezonden periodieke artikels over in *De Kleine Gazet* of putte er gegevens uit om zelf artikels te schrijven over de taalstrijd in Zuid-Afrika. Ook publiceerde De Geyter in *De Kleine Gazet* regelmatig Afrikaanse gedichten (meestal van de hand van Du Toit), alsmede verslagen over de werking van het GRA en over de activiteiten van de Transvaalse tak van de Afrikanerbond waarbij Du Toit in die jaren zelf betrokken was. Door deze aanpak stuurde De Geyter de Vlaamse Boerensympathie definitief in de richting van puur romantische dweperij met de Transvaalse taal- en stambroeder.

Du Toit, die in Vlaams-België nog altijd gezien werd als de grote politieke coming man in Transvaal, was inmiddels in de ZAR op een politiek zijspoor terechtgekomen. De hoofdoorzaak van Du Toits politieke ondergang lag in het feit dat hij zijn vertrouwenspositie bij president Kruger verloor ten voordele van dr. W.J. Leyds. Uit reactie daartegen ging Du Toit de Hollanderinvloed in de ZAR bekampen en werd hij de verpersoonlijking van de anti-Hollanderpolitiek.

Om redenen die tot dusver nog niet geheel zijn opgeklaard, benoemde president Kruger Du Toit, die in januari 1888 gedwongen was geweest ontslag te nemen, opnieuw tot superintendent van onderwijs toen hij in 1889 op punt stond om voor 'zaken' naar Europa af te reizen. Gedurende deze derde Europese reis bezocht Du Toit ook Vlaanderen maar dit verblijf leidde tot zijn definitief ontslag als superintendent van onderwijs. Du Toits Europese privé-zakenreis had nochtans doel kapitalen in te zamen en gespecialiseerde arbeiders te rekruteren voor zijn Transvaalse mijnbouwmaatschappijen. De Vlaamse en Nederlandse Transvaalsympathisanten zagen het echter anders. Zij organiseerden ter ere van 'minister' Du Toit de ene feestelijke ontvangst na de andere.

In Vlaanderen verscheen Du Toit, tot grote ergernis van De Geyter, op de Vlaamse landdag te Kortrijk (1889) (**Landdagbeweging**); hij sprak daar over de taal- en stamverwantschap van de Boeren met de Vlamingen en kwam er in contact met de katholieke Boerensympathisant **Adolf Pauwels**. Een naijverige De Geyter leidde daaruit ten onrechte af dat de katholieken aan 't "complotteren" waren om zich van de Boerenbeweging meester te maken. Teneinde de Boerenbeweging (en a fortiori het koninginnestuk Du Toit) in liberale handen te houden toverde De Geyter uit zijn hoed een Transvaalse emigratiebeweging, die Du Toits tegenstanders in de ZAR meteen in de schoenen van de superintendent schoven. Van het huldebetoon aan

'minister' Du Toit te Antwerpen (20 augustus 1889) maakte De Geyter handig gebruik om de niets-vermoedende Du Toit te laten spreken over de emigratiemogelijkheden van de Vlamingen naar Transvaal.

Du Toits optreden in Vlaams-België had in de ZAR een lasterlijke perscampagne tegen zijn persoon tot gevolg. Er werd hem niet alleen verweten dat hij, een predikant nog wel, de zondag ontheiligde (door op een zondag op een Vlaamse landdag te Kortrijk te gaan spreken) maar bovendien dat hij een emigratiebeweging in het leven had geroepen om Vlaamse katholieken naar Transvaal te lokken! De anti-Du Toit-hetze nam zulke omvang aan dat hij bij zijn terugkeer in de ZAR in 1890 het ambt van superintendent niet meer kon opnemen. In augustus 1890 verliet Du Toit de ZAR definitief en vestigde hij zich opnieuw te Paarl (Kaapland). Hij was straatarm geworden en kreeg als predikant van de Neder-Duitse Gereformeerde Kerk geen nieuwe bediening meer. In zijn nijpende armoede vertaalde hij de bijbel en verrichtte aldus baanbrekend werk. Met De Geyter, Vlaanderen en de V.B. had Du Toit sedert 1890 nog nauwelijks contact. Veel invloed van het ideeëngoed van de V.B. is er in de geschriften van Du Toit of in de werking van de Eerste Afrikaanse Taalbeweging nooit te merken geweest. Pas in zijn 71 stellingen, voorgedragen op het Taalcongres te Kaapstad op 30 oktober 1890, citeerde Du Toit voor de eerste maal zijn Vlaamse vriend De Geyter. Met geen woord repte hij evenwel over de taalstrijd van de V.B., terwijl hij daarentegen wel de onuitroeibaarheid van de volkstalen in Schotland en Wales en van die van het Frans in Canada en die van het Duits in de Elzas beklemtoonde.

Door zijn koerswijziging geraakte Du Toit vereenzaamd tussen zijn geloofs- en taalgenoten. Het gevolg was dat de Eerste Afrikaanse Taalbeweging omstreeks 1900 op sterven na dood was. Tot aan zijn overlijden bleef Du Toit niettemin trouw aan het Afrikaans. Artistiek gezien was hij na C.P. Hoogenhout de meest begaafde dichter van de Eerste Taalbeweging. Als prozaschrijver was hij niet zo'n groot kunstenaar, maar als journalist had hij een scherpe pen en een directe, persoonlijke stijl. Jacob Daniel du Toit (Totius), een van de belangrijkste dichters van de Tweede Taalbeweging, was de tweede zoon uit Du Toits eerste huwelijk.

WERKEN: *Looverkransen voor Transvaal gevlochten, en der Transvaalsche Deputatie aangeboden tijdens haar bezoek in Europa ten jare 1883 en 1884, 1884*; – *Alweer op reis. Di slag ons lid van die Transvaalse Deputasi in 1883-1884, 1886*; – *Afrikaans ons Volkstaal: 71 Theses, of Stellinge neergeleg en verklaar, 1891*.

LITERATUUR: J.D. du Toit, *Ds S.J. du Toit in weg en werk, 1917*; – P.J. Nienaber, *Ds. S.J. du Toit die eensame Ismael, 1940*; – Ch. van der Walt, *S.J. du Toit in diens van die Suid-Afrikaanse Republiek (1882-1890)*, Pretoria, onuitgegeven M.A.-verhandeling, 1944; – J. Ploeger, 'Onderwijs en Onderwijsbeleid in die Suid-Afrikaanse Republiek onder Ds. S.J. du Toit en Dr. N. Mansvelt (1881-1900)', in *Argiefjaarboek vir Suid-Afrikaanse Geskiedenis*, jg. 15, I (1952); – J.-M. Goris, *België en de Boe-*

renrepublieken. *Belgisch-Zuidafrikaanse betrekkingen* (ca. 1835-1895), 1983.

ILLUSTRATIE(S), zie: Zuid-Afrika.

JAN-M. GORIS